

Demokratiet begyndte ikke i Athen

Af Jørgen Møller, Professor ved Aarhus Universitet, og Svend-Erik Skaaning, Professor ved Aarhus Universitet.

Teksten er et uddrag af en artikel, som baserer sig på forfatterernes bog, "Syv myter om demokrati" (2022).

Lige nu kæmper ukrainere for deres selvstændighed og for demokratiet. Men hvorfra stammer den styreform, så mange af dem tilsyneladende er villige til at dø for, og som Putin foragter og gør alt for at knægte? Vi har alle godt af at blive mindet om skabelseshistorien for det politiske system, som vi sætter så højt.

De fleste af os har fået at vide, at demokratiet blev skabt i antikkens Grækenland, og at vor tids demokratier har rødder tilbage til denne "første demokratiske transformation", som den amerikanske politolog Robert A. Dahl har kaldt det. Tag for eksempel den Demokratikanon fra 2008, som Fogh Rasmussen-regeringen fik et udvalg af eksperter og lægfolk til at udarbejde. Kapitel 1 hedder "Demokratiets rødder", og de første tre linjer slår uden bæven fast, at "Demokrati som 'folkets magt' opstod første gang i nogle græske bystater i 500-tallet [f.v.t.]. Mest kendt er Athens demokrati."

(...)

Nyere forskning har imidlertid stillet sig yderst skeptisk over for den slags forestillinger af to grunde. For det første undervurderer disse forestillinger, hvor mange andre steder i verden vi historisk set finder styreformere, der hviler på en form af bred folkelig inddragelse i politiske beslutninger og kontrol af magthaverne. Lige fra oldtidens Mesopotamien til Afrika syd for Sahara og Nord- og Sydamerika. For det andet overvurderer disse forestillinger betydningen af de antikke græske demokratier for vor tids repræsentative demokratier. Denne form for vanetænkning om demokratiets vugge er derfor også med til at understøtte en mere generel påstand om, at kun lande med direkte forbindelse til den klassiske græske kulturarv kan udvikle og stabilisere demokrati.

Civilisationen som demokratiets fjende

Det står i dag klart, at vi finder en form for politisk medbestemmelse mange andre steder, før, under og efter antikkens græske demokratier. Den amerikanske politolog David Stasavage har i sin bog *The Decline and Rise of Democracy* fra 2020 kaldt denne styreform ”tidligt demokrati”.

Her skal vi bide mærke i det kvalificerende tillægsord ’tidligt’. Der var nemlig ikke tale om demokrati i vores moderne forstand, kun om forskellige grader af politisk medbestemmelse for i hvert fald et udsnit af befolkningen via regelmæssigt indkaldte rådsforsamlinger. I oldtidens romerske republik gjaldt det blot eliten, i mange stammesamfund i Afrika og Amerika inden europæernes ankomst deltog også store dele af den almindelige befolkning.

Tidligt demokrati var ifølge Stasavage særlig udbredt i små politiske samfund, hvor det var svært at overvåge og beskatte agerbrug. Disse samfund var normalt kendetegnet af en forholdsvis lige balance mellem magthavere og befolkning, eksempelvis fordi folk kunne søge lykken andetsteds, hvis de var utilfredse.

I oldtidens Mesopotamien, vor tids Irak og Kuwait, er der således spor efter en række tidlige politiske enheder, hvor folkelige eller adelige forsamlinger havde indflydelse på den førte politik. Forskere blev ledt på sporet af disse tilfælde ved at læse verdenshistoriens første litterære storværk, Gilgamesh-eposet, nedskrevet for 4.000 år siden.

(...)

Oldtidens Indien var ligeledes spækket med republikker styret via rådsforsamlinger. Da den makedonske kong Alexander den Store i 300-tallet f.v.t. marcherede sin hær ned langs Indusfloden, hæftede nogle af hans græske følgesvende sig angiveligt ved politiske systemer, der mindede dem om de demokratiske bystater, de kendte hjemmefra.

Men i takt med at civilisationen spredte sig i disse områder, forsvandt de tidlige demokratier, fordi magthaverne blev stærke nok til at regere uden om folkelige forsamlinger.

Civilisationen var ifølge forskere som Stasavage demokratiets fjende, fordi teknologiske fremskridt førte til en mere intensiv form for agerbrug, der gjorde det muligt at brødføde en snæver elite og en krigerkaste. Og omvendt gjorde civilisationen det sværere for befolkningen at flytte væk.

Den intensiverede landbrugsproduktion var også forholdsvis let at beskaffe, og den førte til de skrift- og målesystemer, der dannede grundlag for de første bureaukratiske strukturer. Alle disse forandringer styrkede staten på samfundets bekostning og tog livet af politisk medbestemmelse.

(...)

Historisk finder vi således en lang række andre eksempler på ”tidligt demokrati”, der ikke har nogen forbindelse til antikkens græske bystater. Men det er naturligvis ikke uden grund, at generationer af børn og unge har fået tudet ørene fulde med det antikke græske demokrati.

Det er næppe forkert at sige, at vi i tilfældet Athen møder den mest sofistikerede version af tidligt demokrati – både som ideologi og styreform – og desuden den version, der kommer tættest på idealet om et styre ved folket.

(...)

Det står i dag klart, at Europa ikke har patent på tidlige eksempler på demokrati, og at det mest hæderkronede eksempel på et tidligt europæisk demokrati ikke har efterladt sig nævneværdige spor i form af konkrete politiske institutioner. Denne indsigt tyder på, at der kan være meget forskellige måder at opbygge og indrette et demokrati på, og at folkestyre ikke er forbeholdt eksempelvis vesteuropæere.

Hvis vi vender tilbage til artiklens udgangspunkt, viser meningsmålinger da også klart, at langt de fleste russere foretrækker en demokratisk styreform, selv om Putin det meste af sin tid ved magten har været populær. Russerne får bare ikke lov til at udtrykke deres holdning ved frie valg. I stedet må de finde sig i at leve under en diktator, der ikke står til ansvar over for andre end sig selv og en inderkreds af magtfulde politikere og oligarker. Af den grund er Putin desværre fri til at træffe beslutninger med skæbnesvangre konsekvenser for sin egen befolkning og Ruslands nabolande.

Fra: Demokratiet begyndte ikke i Athen – Vid&Sans (vidogsans.dk)
